

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İlâhiyat Fakültesi Dergisi

The University of Kahramanmaraş Sütçü İmam
Review of The Faculty of Theology
ISSN-1304-4524 e-ISSN-2651-2637

Hadis Usûlü Şerhçiliği: Süyûtî Örneği

Commentary in Hâdîth Methodology: the Example of Suyûtî

Yazarlar / Authors

Necmeddin ŞEKER

Doç.Dr., KSÜ İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri
Hadis Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş / TÜRKİYE

nseker38@hotmail.com

<https://orcid.org/000000028201753X>

Abdurrahman KILIÇ

Yüksek Lisans Öğrencisi, KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri, Kahramanmaraş / TÜRKİYE

klcabd@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0719-0428>

Makale Türü/ Article Types: Araştırma Makalesi /Research Article

Makale Geliş Tarihi/ Date of Receipt: 26/01/2022

Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 27/06/2022

Makale Yayın Tarihi: 30/06/2022

Yayın Sezonu/Pub Date Season: Haziran/ June

Yıl/Year: 20 **Sayı/Issue:** 39 **Sayfa /Page:** 51-79

Atıf/Citation: Şeker, Necmeddin – Kılıç, Abdurrahman. “Hadis Usûlü Şerhçiliği: Süyûtî Örneği”. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (Haziran 2022), 51-79. <https://doi.org/10.35209/ksuifd.1062947>

• *Bu makale iThenticate programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.*

Hadis Usûlü Şerhçiliği: Süyûti Örneği

Öz

Hadis usûlü, İslâmî ilimler arasında en geniş ıstilahî alana sahip ilimlerden birisidir. Bu ilme ait kavramlar, ilk dönemlerden itibaren ihtiyaca binaen ortaya çıkmış, asırların tecrübesi ve birikimi ile tekâmül ederek özel birer ıstılaha dönüşmüştür. Kavramların, süreç içerisinde anlam daralmasına, anlam genişlemesine hatta bazen anlam kaymasına uğradıkları bilinmektedir. Hadis ıstilahlarında ortaya çıkan bu değişim ve gelişime, tarihi süreçle doğru orantılı olarak usûl âlimlerinin büyük etkisi/katkısı olmuştur. Bu durum, özellikle müteahhirün döneminde başlayan hadis usûlü şerhçiliği ile büyük bir ivme kazanmış ve ıstilahların istikrar bulmasıyla sonuçlanmıştır. Dahası bu dönemden itibaren mevcut usûl kitapları üzerinde birtakım tasarruflarda bulunularak ihtisar, şerh, ta'lik ve haşiye çalışmaları yapılmıştır. Bunun neticesi olarak hadis usûlü şerhçiliği, zamanla zengin bir literatüre kavuşmuştur.

Bu çalışmada, ihtisar ve şerh edebiyatında muteber kabul edilen İmam Nevevî'nin *et-Takrîb ve't-teysîr*'i, onun şerhi olan İmam Süyûti'nin *Tedribü'r-râvî*'si mukayeseli olarak ele alınmaktadır. Süyûti'nin *et-Takrîb*'e yaptığı katkılar ve getirdiği eleştiriler bağlamında söz konusu eser üzerindeki tasarrufları incelenmekte, bu vesileyle şerhte takip ettiği metot ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Usûl, Şerh, Nevevî, *et-Takrîb*, Süyûti, *Tedribü'r-râvî*.

Commentary in Hadîth Methodology: the Example of Suyûti

Abstract

Hadîth methodology is one of the sciences with the widest terminology among the Islamic sciences. Due to the necessities after the first periods the concepts belonging to this science emerged and evolved to become a very specific terminology with the experience and accumulation of knowledge over the centuries. It is known that concepts are subject to semantic narrowing, semantic expansion and sometimes even a semantic shift in the process. With this

change and development that emerged in ḥadīth terms, in direct proportion to the historical process, the scholars of methodology had a great influence and contribution. This situation gained momentum especially with the commentary on the ḥadīth method, which started in the period of the mutaakhhirūn, and resulted in the stability of the terms. Moreover, some abbreviations, annotations, ta'liq and annotations studies have been made by making some savings on the existing method books since this period. As a result of this, the hadith method commentary gained a rich literature in time.

In this study, Imām Nawawī's *al-Taqrīb wa-l- tayṣīr* and Imām Suyūṭī's *Tadrīb al-rāwī*, which is accepted as valid in abbreviation and commentary literature, are discussed in a comparative way. In the context of Suyūṭī's contributions to *al-Taqrīb* and his criticisms, his savings on the work in question are examined, and on this occasion, the method he followed in the commentary is revealed.

Keywords: Ḥadīth, uṣūl, commentary, Nawawī, *al-Taqrīb*, Suyūṭī, *Tadrīb*.

Giriş

Temel İslâm bilimleri içinde muhtevası en geniş alan kuşkusuz hadistir. Oldukça erken dönemlerden itibaren Fıkhü'l-hadīs, Garībü'l-hadīs, İhtilâfü'l-hadīs, Esbâbü vürûdi'l-hadīs, Ricâlü'l-hadīs, Cerh ve ta'dil gibi onlarca müstakil disiplin halinde gelişmiş olan hadis ilimlerinden birisi de klasik kaynaklarda *Ulûmu'l-hadīs*, *İlmu mustalahu'l-hadīs*, *Usûlü'l-hadīs* ve *Dirâyetü'l-hadīs* gibi isimlerle anılan¹ hadis usûlüdür. Hadislerin Hz. Peygamber'e aidiyetinin doğru tespiti için râvi ve rivayet eksenli üretilen kaideler, hadis usûlü ilminin konusunu oluşturmaktadır.² Aslında adı konmamış usûl kaidelerinin temeli geriye doğru sardırıldığında hicrî I. asra

¹ Mücteba Uğur, *Hadis İlimleri Edebiyatı* (Ankara: TDV Yayınları, 1996), 132.

² Recep Bilgin, *Son Dönem Hadis Çalışmaları ve Talat Koçyiğit'in Hadisçiliği* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2020), 120-122.

kadar götürülebilir. Ancak takdir edileceği üzere ilk dönemlerde diğer İslâmî ilimlerde olduğu gibi hadis alanında da henüz müstakil ve sistematik bir usûl ilminden bahsetmek mümkün değildir.

Her ne kadar henüz müstakil hadis usûlü eserleri telif edilmiş ise de hicrî II. asırdan itibaren bu alanda bazı terimlerin ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Meselâ erken dönem eserleri kabul edilen İmam Şâfiî (ö. 204/820)'nin *er-Risâle*³ ve *Kitâbü'l-ihtilâfî'l-hadîs*⁴, Müslim (ö. 261/875)'in *Mukaddime*⁵, Ebû Dâvûd (ö. 275/889)'un *Risâletü Ebî Dâvûd ilâ ehli Mekke fî vasfî Sünenihî* isimli mektubu⁶, Tirmizî (ö. 279/892)'nin *Kitâbü'l-ilel*⁷ gibi eserlerde hadis usûlü kaidelerinin ve kavramlarının bir kısmına rastlamak mümkündür.

Hicrî IV. Asırdan itibaren diğer İslâmî ilimlerde olduğu gibi hadis usûlü alanında da eserler telif edilmiş ve usûl kaideleri bu eserlerde sistematik bir şekilde yer almaya başlamıştır. Bu bağlamda hadis usûlü edebiyatında ilk müstakil eser, Râmhürmüzî (ö. 360/971)'nin *el-Muhaddisü'l-fâsil beyne'r-râvî ve'l-vâ'îs*idir. Hadis usûlü konularını 22 kısımda ele alan *el-Muhaddisü'l-fâsil*, ilk olmak bakımından kıymetli olmakla beraber bütün konuları ihtiva etmektedir.⁸ Dolayısıyla kısmen yüzeysel bir çalışma sayılabilir. *el-*

³ *Risale* isimli eserde geçen hadis ıstılahları için bk. Fuat İstemi, *er-Risâle ve er-Risâle'de Geçen Hadis İstılahları* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011).

⁴ *İhtilâfî'l-hadîs* isimli eserde geçen hadis ıstılahları için bk. Bayram Kanarya, *İmam Şâfiî'nin "İhtilâfî'l-hadîs" İsimli Eserinin Hadis İlmindeki Yeri* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011).

⁵ Müslim'in *Mukaddime*'sinde geçen hadis ıstılahları için bk. Abdurrahman Kurt, *Sahih-i Müslim Mukaddimesinin Hadis İlmi Açısından Değerlendirilmesi* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013).

⁶ Ebû Dâvûd'un *Risâle*'sinde geçen hadis ıstılahları için bk. Mehmet Dinçoğlu, *Ebû Dâvûd'un Sünen Adlı Eseri Kaynakları ve Tasnif Metodu* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008).

⁷ Tirmizî'nin *Sünen*'inde yer alan hadis ıstılahları için bk. Selim Yılmaz, *Sünen-i Tirmizî'de Hadis İstılahları ve Tirmizî'nin Hadisleri Değerlendirme Usûlü* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015).

⁸ Ebu'l Fazl Ahmed b. Ali b. Ahmed b. Hacer el-Askalânî, *Nüzhetü'n-nazar fî tavzîhi*

Muhaddisü'l-fâsıl'dan sonra bu alanda telif edilen ikinci eser Hâkim en-Nisâbûrî (ö. 405/1014)'nin *Ma'rifetü ulûmi'l-hadîs*'idir.⁹ Hâkim, usûl konularını 52 bölümde ele almaktadır. *Ma'rifetü ulûmi'l-hadîs*'den sonra bu alanda ortaya çıkan diğer müstakil bir çalışma ise Hatîb el-Bağdâdî (ö. 463/1071)'nin *el-Kifâye fî 'ilmi'r-rivâye* adlı eseridir. Hâkim'in *Ma'rife*'sinden daha hacimli olan *el-Kifâye*, usûl konularını nispeten daha sistematik ve ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır.

Yukarıda bahsi geçen bu eserler mütekaddimûn dönemi hadis usûlü edebiyatının temel kaynaklarını teşkil etmektedir. Bu dönemde söz konusu eserlerde usûl konularının neredeyse tamamı ele alınmıştır. Burada dikkatlerden kaçmayan bir husus, her eserde öncekilerde ele alınmayan yeni konulara değinilmesidir. Diğer bir husus da bu dönem eserlerinde bilgilerin dönemin karakteristik özelliklerinden birisi olarak senetli bir şekilde aktarılmasıdır. Tasnif sistemleri de birbirinden kısmen farklı¹⁰ olan mütekaddimûn dönemi hadis usûlü eserleri, sonraki dönemlerde telif edilen müteahhirûn dönemi eserlerine önemli ölçüde kaynaklık etmişlerdir.

Müteahhirûn döneminin ise Kâdî İyâz (ö. 544/1149)'ın *el-İlmâ' ilâ ma'rifeti usûli'r-rivâye ve takyîdi's-semâ* isimli eseri ile başladığı kabul edilmektedir. Bu dönemin diğer eserleri arasında Meyyânîşî (ö. 581/1185)'nin *Mâ lâ yese'u'l-muhaddise cehlüh*'ü, İbnü's-Salâh (ö. 643/1245)'in *Mukaddimetü İbni's-Salâh*'ı, Nevevî

Nühbeti'l-fiker, thk. Abdullah er-Rahîlî (Riyad: Matbaatu sefir, 1422/2001), 193.

⁹ *Ulûmü'l-hadîs* terimi ilk olarak bu eserde kullanılmıştır. bk. Uğur, *Hadis İlimleri Edebiyatı*, 135; İsmail Lütî Çakan, *Hadis Edebiyatı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017), 219.

¹⁰ *el-Muhaddisü'l-fâsıl* Hz. Peygamber'in sünnetini rivayet edenlerin faziletiyle başlayıp, ilk musanniflerin ismiyle sona ermektedir. *Ma'rifetü ulûmi'l-hadîs* ise âli isnad bölümüyle başlayıp hadis tahammül yollarıyla sona ermektedir. *el-Kifâye fî 'ilmi'r-rivâye* ise Ku'rân ve Sünnet'in bağlayıcı lığı bölümüyle başlayıp nassların teâruzu ve tercihi bölümleriyle sona ermektedir. Mütekaddimûn dönemine ait eserlerin mukayesesini için bk. Veli Aba, "Mütekaddimûn Dönemi Hadis Usûlü Eserlerinin Mukayesesini", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (2013), 233-249.

(ö.676/1277)'nin *et-Takrîb ve't-teysîr li-ma'rifeti süneni'l-beşîri'n-nezîri*, İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449)'nin *Nuhbetü'l-fiker* ve şerhi *Nüzhetü'n-nazar fî tavzîhi Nuhbetü'l-fikeri*, Süyûtî (911/1505)'nin *Tedribü'r-râvî fi şerhi Takrîbi'n-Nevevî'si*, Cemâleddîn el-Kâsımî (ö. 1332/1914)'nin *Kavâ'idü't-tahdîsî*, Tâhir el-Cezâiri (ö. 1338/1920)'nin *Tevcîhü'n-nazar ilâ usûli'l-eserî* yer almaktadır.

Bu dönemde müstakil usûl eserlerinin yanı sıra bu eserler üzerine yapılmış ihtisar, nazma çekme, şerh, haşiye, ta'lik ve nüket türü çalışmaların yaygınlaştığı da görülmektedir. Ayrıca bu dönemde yazılan her kitabın öncekilerden daha sistematik olduğunu, buna bağlı olarak da yeni kavramları ele aldığını da söylemeliyiz.

Hadis ilmine ait terimler, ilk dönemlerden itibaren rivayetlerin sıhhatini tespit bağlamında ihtiyaca binaen ortaya çıkmıştır. Her dönemin muhaddisleri, hadis ıstılahlarını öncekilere göre daha sistematik hale getirmeye çalışmışlardır. Bunun doğal bir sonucu olarak da usûl konularında sürekli bir gelişme olmuştur. İstılahların kavramsal çerçevesini oluşturma sürecinde, bazen anlam daralması, bazen de genişlemesi görülmektedir.¹¹ Ancak süreç içerisinde ıstılah üretme ve alana yeni ıstılahlar kazandırma nihayete ermemiş, günümüzde de ihtiyaca binaen yeni terimler üretilmeye devam etmektedir.¹²

Özellikle kendi dönemleri itibariyle birer otorite kabul edilip, sonraki dönemleri de fikirleri, eserleri ve yöntemleriyle etkileyen Hatîb el-Bağdâdî, İbnü's-Salâh, İbn Hacer, Nevevî ve Süyûtî gibi âlimler, hadis ıstılahlarına kavramsal yenilik ve zenginlik kazandırmışlardır.¹³ Hadis Usûlü ilmi, özellikle bu müelliflerle birlikte hicrî

¹¹ Örnekler için bk. Muhammed Aslan, "Mütekaddimîn ve Müteahhirîn Hadis Âlimlerine Göre Münker Hadis", *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)* 62 (2017), 263-274.

¹² Son dönemlerde yapılmış yeni bir ıstılah denemesi için bk. Necmeddin Şeker, "Bir İstılah Denemesi: Evsâtu Vurûdi'l-Hadîs", *Hadis Tetkikleri Dergisi* 22/1 (2019), 23-40.

¹³ Hatîb el-Bağdâdî'nin bu konudaki önemi için bkz. Veli Aba, *Hatîb el-Bağdâdî'nin Hadis Usûlü Anlayışı*, (Konya: Palet Yayınları, 2013); Veli Aba, "Hadis Usûlünde

VI. asırdan itibaren oldukça zengin ve sistematik bir hüviyet kazanmıştır.¹⁴

Şerh edebiyatının yaygınlık gösterdiği hicrî VI. asırdan itibaren, usûl alanında da birçok eserin telif edildiği görülmektedir. Bu eserlerden özellikle İbnü's-Salâh'ın *Mukaddime*'si kendisinden sonraki çalışmalar için adeta bir başyapıt konumunda olmuştur. *Mukaddime*, diğer adıyla *Ulûmu'l-Hadis* üzerine doğrudan yirmi küsür şerh, hâşiye, elfiye ve ihtisar türünde çalışma yapılmış, bunların uzantısı mesabesinde de yüzü aşkın eser telif edilmiştir.¹⁵ Bu eserlerden birisi Nevevî'nin *et-Takrîb ve't-teysîr li-ma'rifeti süneni'l-beşîri'n-nezîr* adlı ihtisar niteliğindeki çalışmasıdır. *et-Takrîb* de şerh edebiyatının revaçta olduğu hicrî IX. asırda Süyûtî tarafından *Tedribü'r-râvî fi şerhi Takrîbi'n-Nevevî* ismiyle şerh edilmiştir.

Süyûtî'nin *Tedribü'r-râvî*'si, "hadis usûlüne dair şerh edebiyatı"nın en önemli eserlerinden birisi olup kendisinden sonra telif edilmiş usûl kitapları için de müracaat kaynağı olmuştur. Dolayısıyla da hadis usûlü alanında büyük öneme sahiptir. Bu önemine binaen bu makalede İmam Süyûtî'nin Nevevî'nin *et-Takrîb*'i üzerine yazdığı şerh olan *Tedribü'r-râvî*'si özelinde bir bakıma hadis usûlü şerhçiliği konu edilecektir. Bu bağlamda Süyûtî'nin *et-Takrîb* üzerindeki birtakım tasarrufları tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu tasarruflar, *et-Takrîb*'e ilave ettiği konu başlıkları başta olmak üzere on küsür alt başlık halinde ele alınacaktır. Bu tespitler İmam Süyûtî'nin şerh metodu hakkında da bize bir fikir vermiş olacaktır.

Öncü Bir İsim: Hatîb el-Bağdâdî", *Balkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Haziran 2015), 37-59.

¹⁴ Abdulkadir Evgin, "Muttasıl Rivâyetler ve Bazı İlk Dönem Muhaddislere Göre Bağlayıcılık Değeri", *Hadis Tetkikleri Dergisi* 2/11 (2013), 7.

¹⁵ Bu eserlerin listesi için bk. Uğur, *Hadis İlimleri Edebiyatı*, 134-156; Mhd Saeed Almajd, *Hadis Usûlünde İbnü's-Salâh ve İbn Hacer Mukayesesi* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 218. *Mukaddime* üzerine yapılmış çalışmalar için bk. Almajd, *Hadis Usûlünde İbnü's-Salâh ve İbn Hacer Mukayesesi*, 62-63.

tır.¹⁶

1. Süyûti'nin *et-Takrîb*'e İlave Ettiği Konu Başlıkları

Süyûti'nin *Tedribü'r-râvî* isimli eserinde yaptığı açılımla, hadis usûlü ilimlerine en önemli katkısı, bu ilimlerin sayısını 93'e çıkarmasıdır. Nitekim *Tedribü'r-râvî*'den önceki eserlerde hadis usûlü ilimlerinin sayısının *el-Muhaddisü'l-fâsil*'de 22¹⁷, *Ma'rifetü ulûmi'l-hadîs*'te 52, *Ulûmü'l-hadîs*'te ve onun muhtasarı olan *et-Takrîb ve't-teysîr*'de 65 olduğu görülmektedir. Bu yönüyle bakıldığında *Tedribü'r-râvî*'nin, hadis usûlünde en kapsamlı eserlerden biri olduğu söylenebilir. Bu durum aynı zamanda usûl kaidelerinin ve kavramlarının zamanla ne kadar çoğaldığını da göstermektedir.

Süyûti'nin *Tedribü'r-râvî*'de Nevevî'nin *et-Takrîb ve't-teysîr*'ine ilaveten zikrettiği konular 28 başlık halindedir. Bunları kendisinin yaptığı tasnifi esas alarak şöyle sıralamak mümkündür:

66-67. Başlık: Muallak ve muan'an hadis; Müellif, her iki konuyu da mu'dal bölümünde ele almıştır.

68-69. Başlık: Mütevâtir ve azîz; Müellif bu konuları da meşhûr ve garîb bölümlerinde işlemiştir.

70. Başlık: Müstefiz; Bu konunun da meşhûr hadis bölümünde ele alındığı görülmektedir.

71-72. Başlık: Mahfûz ve ma'rûf; Müellif bu her iki konuyu da şâz ve münker bölümünde ele alıp incelemiştir.

73. Başlık: Metrûk; Bu konu münker ve mablûb bölümünde işlenmiştir.

74. Başlık: Muharref; Müellif bu konuyu musahhaf bölümünde ele almıştır.

¹⁶ *Tedribü'r-râvî* adlı eserin kaynakları ve metodu hakkında yapılan başka bir çalışma için bk. Muhammed Ahmed Muhammed Mürşid el-Matarî, "Mevâridi'l-İmâm es-Süyûti fi kitâbihi *Tedribü'r-râvî* şerhu Takrîbi'n-Nevevî", *Mecelletü'l-bâhis fi'l-ulûmi'l-insâniyye ve'l-ictimâiyye* 9/1 (2018), 124-138.

¹⁷ Ebû Muhammed İbn Hallâd el-Hasen b. Abdîrahmân b. Hallâd er-Râmhürmüzî el-Fârisî, *el-Muhaddisü'l-fâsil beyne'r-râvî ve'l-vâ'i*, thk. Muhammed Accâc el-Hatîb (Beirut: Dârü'l-fikr, 1404/1984), 26-35.

75. Başlık: Etbâu't-tâbiîn bilgisi; Süyûtî, bu konu hakkında herhangi bir açıklama yapmamaktadır. Yalnızca başlık olarak zikretmekte ve Hâkim'in *Ma'rife*'sini referans göstermektedir.

76-77. Başlık: Sahâbenin birbirinden rivayeti ve tâbiûnun birbirinden rivayeti.

78. Başlık: Sahâbenin tâbiûn kanalıyla sahâbeden rivayeti.

79-80. Başlık: Künyesi, babasının ismiyle aynı olanlar ve kendi ismiyle, babasının künyesi aynı olanlar.

81. Başlık: Künyesi eşinin künyesiyle aynı olanlar.

82. Başlık: Hocasının ismi babasının ismiyle aynı olanlar.

83. Başlık: Kendisinin, babasının ve dedesinin ismi aynı olanlar.

84. Başlık: Kendisinin, hocasının ve hocasının hocasının ismi aynı olanlar.

85. Başlık: Hocasının ve talebesinin ismi aynı olanlar.

86. Başlık: İsmi ve künyesi aynı olanlar.

87. Başlık: İsmi, nispeti ile aynı olanlar.

88. Başlık: Kadınların ve erkeklerin müşterek kullandığı isimler.

89. Başlık: Hadislerin vurûd sebepleri.

90. Başlık: Hadis metinlerinin tarihi.

91. Başlık: Yalnızca bir hadis rivayet eden râviler.

92. Başlık: Hz. Peygamber hayattayken hadis rivayet eden sahâbiler.

93. Başlık: Hadis hafızları.

Yukarıdaki tasnifte de görüldüğü gibi Süyûtî, 66-74. bölümleri yalnızca başlık olarak zikretmekte ve her bir bölümü bağlantılı olduğu konularla birlikte ele almaktadır. Ancak 75. bölüm için yalnızca konuya atıfta bulunarak Hâkim'in *Ma'rife*'sini referans gösterdiği müşahede edilmektedir. Sonraki bölümlerde ise belirlediği baş-

lıklarla ilgili bir kısım açıklamalar yapmakta ve örnekler vermektedir.

Süyûti'nin eklediği bölümler, önceki müellifler tarafından müstakil başlıklar halinde incelenmese de farklı yerlerde temas edilmiştir. Müellif, hadis ilimlerine dair çok sayıda konu başlığının bulunduğunu ve her birinin müstakil birer alt disiplin olabileceğini düşünerek bunların sayısını arttırmayı tercih etmiştir.¹⁸ Onun usûl şerhçiliğindeki en önemli özelliğinin, önceki eserlerde dağınık halde bulunan bilgileri, sistematik bir tasnife tabi tutması olarak değerlendirilebilir.

2. İstilahların Tanımına Yaptığı Katkılar

Süyûti'nin *et-Takrîb* üzerindeki tasarruflarından bir diğeri, hadis istilahlarını tanımlamadaki yaklaşımıdır. Müellif, *et-Takrîb*'teki bazı tariflerin eksik olduğunu vurgulamakta ve kendisine göre tam olan tanımları yapmaktadır. Ayrıca yeri geldiğinde Nevevî'nin değinmediği bazı istilahların izahını da yaparak katkıda bulunmaktadır. Yer yer Nevevî'nin muğlak bıraktığı bazı yerleri açıkladığı da görülmektedir. Zaman zaman da Nevevî'nin eksik bıraktığı kavramsal tanımlamaları tamamlamaktadır. Meselâ mu'dal hadisin tanımı sadedinde Nevevî'ye birtakım eklemeler yaptığı görülmektedir. Şöyle ki: Nevevî, mu'dal hadisi "isnadından iki ya da daha fazla râvinin düştüğü hadis"¹⁹ olarak tanımlamakta, ancak Süyûti, bu tanımları eksik görmekte ve "art arda olma" kaydının da zikredilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.²⁰ Süyûti'nin, mu'dal hadisin tanımı hususunda İbn Hacer çizgisini tercih ettiği görülmektedir. Zira aynı yaklaşım İbn Hacer'de de görülmektedir.²¹ Dolayısıyla Süyûti'ye göre mu'dal'ın doğru tanımı: "art arda olmak şartıyla isnadından iki ya

¹⁸ Süyûti, *Tedribü'r-râvî fi şerhi Takrîbi'n-Nevevî*, thk. Ebû Kuteybe Muhammed el-Fâryâbî (Beyrut: Mektebetü'l-kevser, 1415/1994), 1/45, 47.

¹⁹ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *et-Takrîb ve't-teysîr li ma'rifeti süneni'l-beşîrin-nezîr fi usûli'l-hadis*, thk. Muhammed Osmân el-Haşat (Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-Arabî, 1405/1984), 36.

²⁰ Süyûti, *Tedribü'r-râvî*, 1/241.

²¹ İbn Hacer'in mu'dal tanımı için bk. İbn Hacer el-Askalânî, *Nüzhetü'n-nazar*, 102.

da daha fazla râvinin düştüğü hadis” şeklindedir. O, bu sonuca “râvi hazfinin peş peşe olmayıp, farklı yerlerde vaki olması durumunda, senedin iki farklı yerden munkatı‘ olacağı” mantığından ulaşmaktadır.²²

Bir diğer örnek ise Süyûtî’nin, mevkuf hadis bölümünde Nevevî’nin muğlak bıraktığı ifadeyi açıklamak üzere yaptığı ilavedir. Nevevî’ye göre mevkuf hadis; “senedi ister muttasıl olsun, ister munkatı‘ olsun sahabeden nakledilen söz, fiil vb. rivayetler” şeklindedir. Burada İbnü’s-Salâh’ın *Mukaddime*’sinde de yer alan “أو نحوها” şeklindeki ifadenin muğlak kaldığı görülmektedir. Süyûtî bu muğlak ifadeyi “takrîr” lafzıyla açıklayarak katkıda bulunmuştur.²³

Nevevî’nin bazen tanım yapmadan, ilgili ıstılahın diğer çeşitleriyle veya örnekler yoluyla mevzuu izah yoluna gittiği de müşahede edilmektedir. Süyûtî, onun tanımını yapmadığı ya da eksik bıraktığı bazı ıstılahların tanımını yapmaktadır. Ancak bu metodu her ıstılah için kullandığını söylemek mümkün değildir. Meselâ; Nevevî, müdrec kavramını ele alırken, müdrecin tanımını yapmadan, sadece çeşitlerini zikredip örnekler vermekle iktifa etmektedir. Süyûtî şerhte buna ek olarak müdrec kavramının tanımını yapıp, türlerini de açıklamaktadır.²⁴

Girişte vurgulandığı üzere ıstılahların, kendilerine has oluşum ve tekâmül süreçleri vardır. Nevevî ve Süyûtî arasındaki iki asrı aşkın süreçte bu değişim, hatta gelişim belirgin bir şekilde fark edilmektedir. İşte hadis ilmine büyük katkılar sağlayan Süyûtî’nin söz konusu eser üzerindeki tasarrufları bunun açık bir göstergesidir. Müellifin bu yönüyle usûl şerhçiliğine ciddi bir zenginlik kattığı müşahede edilmektedir.

3. Tashih Etmek Suretiyle Yaptığı Katkılar

Süyûtî’nin şerhte uyguladığı yöntemlerden bir diğeri de ilmî birikimi sayesinde, *et-Takrîb*’te tespit ettiği, eksik ve hatalı bilgileri

²² Süyûtî, *Tedribü’r-râvî*, 1/240-241.

²³ Süyûtî, *Tedribü’r-râvî*, 1/202.

²⁴ Süyûtî, *Tedribü’r-râvî*, 1/314-321.

tashih etmek olmuştur. Meselâ yaptığı tashihlerden biri munkatı' hadis bölümündedir. Ancak onun burada yaptığı düzeltme kanaatimizce Nevevî'den ziyade İbnü's-Salâh üzerinedir. Zira Nevevî, bu hususta İbnü's-Salâh'ın çizgisine tabi olmuştur. İbnü's-Salâh ve Nevevî munkatı' hadis ıstılahının sınırını; "tabiûndan önceki râvisi hazf edilmiş hadis" olarak belirlemişlerdir. Yani ikisine göre de hazfin tâbiûn tabakasından önce olması şarttır. Süyûtî ise "doğrusu sahabeden önceki râvisi hazfedilmiş hadis olmalıdır" demek suretiyle tashihte bulunmaktadır.²⁵ Benzeri bir düzeltmeyi mürsel hadis ıstılahının şerhinde de yapmıştır.²⁶

Bir başka örnek ise sahih hadis tanımı ile ilgili yaptığı tashih-tir. Nevevî, sahih hadisi; İbnü's-Salâh'ın tanımından farklı olarak "adalet ve zabt sahibi râvilerin şâz ve muallel olmaksızın muttasıl bir şekilde rivayet ettikleri hadis" şeklinde tanımlamaktadır. Süyûtî, İbnü's-Salâh'ın ifadesinin daha açık olduğunu belirterek onun tercih ettiği tanımın; "adalet ve zabt sahibi râvinin yine kendisi gibi adalet ve zabt sahibi kimselerden naklettiği..." şeklinde olduğunu söylemektedir. Ayrıca yapılan tariflerin detaydan uzak olmasını savunmaktadır. Bu sebeple "adalet ve zabt sahibi" ifadesi yerine "sika râvî" ifadesini kullanmanın daha veciz olduğu kanaatindedir.²⁷ Benzer bir düzeltmeyi müdrec hadis için de yaptığı görülmektedir.²⁸

4. Hadis Literatürü Açısından et- Takrib'e Yaptığı Katkı-lar

Süyûtî'nin şerhte uyguladığı tasarruflardan bir diğeri de Nevevî'nin kullandığı literatüre yaptığı katkıdır. *et-Takrib*'in birçok bölümünde teknik bilgiler verildikten sonra ilgili literatüre de atıfta bulunmaktadır. Ancak Süyûtî, yer yer Nevevî'nin değinmediği bazı eserleri müellifleriyle birlikte zikrederek şerhini zenginleştirmektedir.

²⁵ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/235.

²⁶ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/219.

²⁷ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/61.

²⁸ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/317.

Bunun örneklerinden birisi müdrec hadis bölümündedir. Burada Nevevî'nin ismini zikredip, eserlerine atıfta bulunduğu müellifler yer almaktadır. Ancak, bu müelliflerin *et-Takrîb*'te yalnızca isimleri mevcuttur. Meselâ; Nevevî “Hatîb bu konuda şâfi ve kâfi bir eser telif etmiştir” diyerek yalnızca müellif ismini zikretmekte, eser ismine yer vermemektedir. Süyûtî de Hatîb'in bu eserinin *el-Fasl li'l-vasli'l-müdrec fi'n-nakl* isimli eser olduğunu ifade etmekte, bununla da yetinmeyip, ardından bunun İbn Hacer tarafından *Takrîbü'l-menhec bi tertîbi'l-müdrec* ismiyle ihtisar edildiğini, ama bu muhtasar eserin Hatîb'in *el-Fasl*'ından daha hacimli olduğunu ifade ederek ilgili kaynak hakkında ek bilgiler vermektedir.²⁹

Bazı bölümlerde ise Nevevî, konuyla ilgili ne müellif ismi ne de eser ismi zikretmektedir. Süyûtî bu eksikliği tamamlama adına o konudaki önemli eserlerin isimlerini zikretmektedir. Bunun örneklerinden birisi maktû' hadis bölümündedir. Müellif konu hakkında izahatta bulunduktan sonra “faide” ismiyle bir alt başlık açarak, maktû' rivayetleri içeren Ebû Hafs b. Bedr el-Mevsîlî (ö. 622/1225)'nin *Ma'rifetü'l-vukûf 'ale'l-mevkûf* isimli eserinin yanı sıra aynı konuda yazılmış beş eser daha zikretmektedir.³⁰

Bazı bölümlerde atıfta bulunduğu ancak eser ismini zikretmediği de müşahede edilmektedir. Bu duruma daha çok Nevevî'nin literatüre dair bilgi vermediği bölümlerde rastlanmaktadır. Meselâ; “künyesi, babasının ismiyle aynı olanlar ve ismiyle, babasının künyesi aynı olanlar” isimli bölümde konunun İbn Hacer'in *Nuhbe*'sinde zikredildiğini ifade etmekte hemen akabinde de Hatîb el-Bağdâdî'nin bu konuda bir eser tasnif ettiğini ilave etmektedir. Ancak bu eserin hangisi olduğuna değinmemektedir.³¹

²⁹ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/322. Benzer örnekler için bk. Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/218; 2/737.

³⁰ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/218. Benzer örnekler için bk. Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/303; 2/920.

³¹ Tahkik çalışmalarından bu eserin *Men vâfekat künyetühü isme ebîhi* olduğu anlaşılmaktadır. bk. Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 2/920. Benzer örnekler için bk. Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 2/921, 936.

Süyûti'nin bu bağlamda dikkat çektiği hususlardan birisi de “bu konuda ben de eser telif ettim” diyerek mevzu ile ilgili kendi telifatına atıfta bulunmasıdır. Birçok yerde görülen bu yaklaşımda bazen telif ettiği eserin ismini de açıkça zikretmektedir. Meselâ; meşhûr hadis konusunda benzerinin daha önce kimse tarafından yazılmamış olduğunu belirttiği *el-Ezhârü'l- mütenâsire fi'l-ahbâri'l-mütevâtire* isimli eserini okuyucunun dikkatine sunmaktadır.³²

Bazı yerlerde de ilgili konuda telif ettiği eserden bahsetmekle beraber ismini zikretmemektedir. Meselâ; müselsel hadis bölümünde “semâ yoluyla elde ettiğim müselsel hadisleri isnatlarıyla birlikte içeren bir eser derlerdim” demekle, ancak söz konusu eserin ismine yer vermemektedir.³³ *Tedribü'r-râvî*, üzerine yapılan tahkik çalışmalarından bu eserin *el-Müselselâtü'l-kübrâ* olduğu anlaşılmaktadır.³⁴ Benzeri tasarruflar meşhur hadis bölümünde de mevcuttur.³⁵

Bazı bölümlerde de konuyla alakalı eseri olmasına rağmen zikretmemektedir. Mesalâ; müdrec hadisle alakalı İbn Hacer'in *Takribü'l-menhec bi-tertibi'l-müdrec* adlı ihtisar çalışmasını, Süyûti *el-Medrec ilâ ma'rifeti'l-müdrec* adıyla ihtisar etmiştir. Müdrec hadis bölümünde *el-Medrec*'i zikretmemesi, bu eserin *Tedribü'r-râvî*'den sonra kaleme alındığı ve o zamanki telif planında yer almadığı düşüncesini akla getirmektedir.

Bazı bölümlerde ise “konunun zorluğundan dolayı hiç kimse bu konuda müstakil eser telif etmemiştir” demektedir.³⁶ Onun bu ifadesinden Süyûti'ye kadar söz konusu mevzuda müstakil herhangi bir eserin yazılmadığı anlaşılmaktadır.

Bu örneklerden hareketle Süyûti'nin hadis literatürüne çokça katkıda bulunduğu söylenebilir. Yapmış olduğu katkılar şerh usulünü zenginleştirmekle beraber kendisine kadar ulaşan literatü-

³² Süyûti, *Tedribü'r-râvî*, 2/629.

³³ Süyûti, *Tedribü'r-râvî*, 2/642.

³⁴ Süyûti, bu eseri *Ciyâdü'l-müselselât* adını verdiği başka bir eserinde ihtisar etmiştir. bk. Süyûti, *Tedribü'r-râvî*, 2/622.

³⁵ Süyûti, *Tedribü'r-râvî*, 2/622.

³⁶ Süyûti, *Tedribü'r-râvî*, 1/268.

re hâkimiyetini de göstermektedir.

5. İstilahları Tasnifte Uyguladığı Yöntem

Yukarıda verilen örneklerden de anlaşıldığı üzere Süyûtî'nin, çok yönlü bir şerh metodu takip ettiği görülmektedir. Nitekim o, *et-Takrîb*'i şerh ederken salt izahla yetinmemekte, birçok tasarrufta hatta katkılarda bulunmaktadır. Bunlardan biri de istilahları tasnif ederken *et-Takrîb*'in taksimatı üzerine yaptığı tasarruflarıdır.

Süyûtî'nin istilahların taksiminde bazen Nevevî'ye muhalefet ettiği görülmektedir. Bunun örneklerinden biri müdrec hadis bölümünde yer almaktadır. Metinde idrâcî açıklarken Nevevî'nin İbnü's-Salâh'a tabi olarak bu kısmı eksik ifade ettiğine dikkat çekmektedir. Zira Nevevî, müdrecü'l-metni tek bir kısımda incelemiş, diğer iki kısma hiç değinmemiştir. Süyûtî ise metinde yer alan idrâcî 'metnin başında, ortasında ve sonunda' olmak üzere üç kısma ayırmaktadır. Böylece istilahların taksimindeki muhalefetini örnekler vererek ortaya koymaktadır.³⁷

Bir diğer örnek ise musahhaf bölümünde yer almaktadır. Nevevî ve Süyûtî musahhaf hadisi üç kısımda incelemektedirler. Ancak bu üç kısmın alt türleri hususunda ihtilafları vardır. Nevevî, musahhafı meydana geliş açısından tashîf, isnad açısından tashîf, metin açısından tashîf ve lafız açısından tashîf şeklinde dört alt başlıkta izah ederken, Süyûtî, çerçeveyi biraz daha genişleterek tashîfi meydana geliş açısından (görme ve işitme) tashîf, lafız veya manası açısından tashîf, isnad ve metin açısından tashîf olmak üzere altı alt başlığa taksim etmektedir.³⁸ Benzeri ihtilaflar, tedlîs³⁹, müselsel⁴⁰, ferd⁴¹ ve zayıf hadis bölümünde⁴² de yer almaktadır.

³⁷ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/317.

³⁸ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 2/648-650.

³⁹ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/257-259.

⁴⁰ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 2/640-642.

⁴¹ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/291.

⁴² Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/199.

6. Nevevî'nin, *Mukaddime* Üzerindeki Tasarruflarına Yer Vermesi

İhtisar niteliğinde bir çalışma olmasının yansıması olarak Nevevî, *et-Takrîb*'te genel olarak istilahlara tasnifi ve tanımları hususunda İbnü's-Salâh'ın çizgisini takip etmiştir. Süyûtî de yer yer bunu vurgulayarak Nevevî'nin, *Mukaddime*'yi ihtisar ederken bazı tasarruflarda da bulunduğunu ifade etmektedir. Bu tasarruflar, bazen ana metne katkıda bulunma, bazen tasnif tarzına muhalefet etme, bazen de hadis türünün hükmünü belirtme kabilinden tezahür etmektedir. Süyûtî, Nevevî'nin *Mukaddime* metnine ilave ettiği hususlara işaret ettiği gibi yer yer İbnü's-Salâh'ta bulunup Nevevî'nin zikretmediği bilgilere de değinmektedir.

Süyûtî'nin tespitine göre Nevevî'nin İbnü's-Salâh'a katkıda bulunduğu meselelerden biri mevkuf hadis bölümünde yer almaktadır. İbnü's-Salâh, Horasanlı fakihlerin "eser" kavramını mevkuf hadis manasında, "haber" kavramını da merfû' hadis anlamında kullandığını ifade etmektedir.⁴³ Nevevî, *et-Takrîb*'te "muhaddislerce bunların tamamı 'eser' diye isimlendirilir"⁴⁴ ifadesini ilave etmektedir.⁴⁵

Nevevî'nin *Mukaddime*'ye katkıda bulunduğu yerlerden biri de muttasıl hadis bölümünde yer almaktadır. Muttasıl hadisin tanımını yaparken *Mukaddime*'de bulunmayan bazı ilave bilgiler kaydettiği görülmektedir. Nitekim İbnü's-Salâh muttasıl hadisin çerçevesini "hem merfû' hem mevkuf hadisi kapsar"⁴⁶ şeklinde ifade etmektedir. Nevevî ise "hem merfû', hem de nispeti kime olursa olsun mevkuf hadisi de kapsar"⁴⁷ şeklinde daha şümüllü bir ifade kullanmaktadır. Süyûtî de "son ifadeyi Nevevî İbnü's-Salâh'a ilaveten

⁴³ Ebû Amr Takıyyüddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdîrrahmân b. Mûsâ eş-Şehrezûrî İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-hadîs (Mukaddime)*, thk. Nureddin İtr (Beyrut: Dârü'l-fikri'l-muâsır, 1406/1986), 46.

⁴⁴ Nevevî, *et-Takrîb*, 33.

⁴⁵ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/203.

⁴⁶ İbnü's-Salâh, *Mukaddime*, 44.

⁴⁷ Nevevî, *et-Takrîb*, 32.

zikretmiştir” demek suretiyle Nevevî'nin katkısına işaret etmektedir.⁴⁸ Sahih hadis bölümünün birçok yerinde⁴⁹, mürsel hadis⁵⁰, müdrec hadis⁵¹ ve tarihler bölümünde⁵² benzer örneklere rastlanmaktadır.

Meselâ İbnü's-Salâh sahih hadisi “senedi muttasıl olan müsned...”⁵³ şeklinde tarif ederken Nevevî “senedi muttasıl olan...”⁵⁴ şeklinde lafız bakımında kısa ama mana bakımından daha geniş bir ifade ile tarif etmiştir. Süyûtî, Nevevî'nin buradaki tasarrufuna işaret etmekle beraber onun tanımının daha isabetli olduğu kanaatini de bildirmektedir.⁵⁵

Nevevî ile İbnü's-Salâh'ın tasniflerinde yer yer farklılık da görülmektedir. Süyûtî'nin tespit ettiği tasnif farklılıklarından biri sahih hadis bölümünde yer almaktadır. Nitekim İbnü's-Salâh hadislerle sahih hükmünü vermenin imkânı konusunu öne almakta, Nevevî ise en sahih eserler ve esahul-esânîd meselesini önce zikretmeyi tercih etmektedir.⁵⁶

Süyûtî, bazen İbnü's-Salâh'ın ifade edip, Nevevî'nin değinmediği meseleleri de tespit etmiştir. Meselâ; Nevevî, idrâcın kısımlarından bahsederken, İbnü's-Salâh'ın zikrettiği iki bölüme yer vermektedir.⁵⁷

Süyûtî'nin bu tespitleri hem İbnü's-Salâh'ın *Mukaddime*'sine hem de Nevevî'nin *et-Takrîb*'ine hâkim olduğunu göstermektedir. Örneklerde de görüldüğü üzere iki eser arasında birçok yönden kıyaslama yapmakta ve aradaki farkları zikretmektedir. Ayrıca bu faaliyet hem Süyûtî'nin ilmî müktesebatının genişliğini hem de

⁴⁸ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/201.

⁴⁹ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/61, 77, 95, 106, 111, 163.

⁵⁰ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/235.

⁵¹ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/321.

⁵² Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 2/871.

⁵³ İbnü's-Salâh, *Mukaddime*, 11.

⁵⁴ Nevevî, *et-Takrîb*, 25.

⁵⁵ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/61.

⁵⁶ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/101.

⁵⁷ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/319.

Tedribü'r-râvî'nin çok yönlü bir çalışma olduğunu ortaya koymaktadır. Burada verilen örneklerden Süyûtî'nin, salt şerh yapmadığı aynı zamanda şerh ettiği eseri başka eserlerle mukayese ederek, bazı eksikliklere değindiği ve yeri geldiğinde kendi kanaatini de ortaya koyduğu anlaşılmaktadır.

7. İhtilaflı Meselelerde Kanaat Bildirmesi

Süyûtî'nin *et-Takrîb* üzerindeki tasarruflarından birisi de ihtilaflı bazı meselelerde kanaatini bildirmesidir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla 90 küsür yerde kendi kanaatini قلت ifadesiyle ortaya koymaktadır.

Bunun örneklerinden birisi müdrec hadis başlığındadır. Süyûtî, idrâcın hükmünden bahsederken iki farklı görüş zikretmekte, hemen ardından “kanaatime göre...” diyerek kendi tercihini ifade etmektedir.⁵⁸

Bir diğer örnek de sahih hadis bölümünde yer almaktadır. Müteahhir ulemânın herhangi bir hadisi tashîhinin imkânı konusundaki görüşlerini zikrettikten sonra İbnü's-Salâh'tan yana tavır alarak “tercih ettiğim görüş budur, bunun dışındaki görüşleri benimsemiyorum” diyerek şahsî kanaatini ortaya koymaktadır.⁵⁹ Aynı tavır hasen hadis ile ilgili olarak da ortaya koymakta, sonuç olarak hadislerin “tashihine (sahihliğine) cevaz verenlerin tahsinine (hasen olduğuna) de cevaz verecekleri” görüşüne katıldığını ifade etmektedir.⁶⁰

Bir diğer örnek de mablûb hadis bölümünde yer almaktadır. Süyûtî'nin naklettiğine göre Zerkeşî *Muhtasar*'ında hadis türlerinin en kötüsünün mevzû, sonra müdrec, mablûb, münker, şâz, muallel ve sonra muztarib olduğunu ifade etmiştir. Süyûtî, bu tertibin güzel olduğunu ancak müdrecten önce metrûk hadisin zikredilmesi ge-

⁵⁸ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/322.

⁵⁹ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/145.

⁶⁰ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/162.

rektiğini belirtmek suretiyle eklemeye bulunmakta ve bu vesileyle de kendi görüşünü ortaya koymaktadır.⁶¹

8. Hadis Türlerine Verilen Örnekler Üzerindeki Tasarrufları

Tedribü'r-râvî'nin önemli özelliklerinden biri de hadis türleri ile ilgili çok sayıda örnekler içermesidir. Süyûtî, bu örneklerin büyük bir kısmını Hattâbî, İbnü's-Salâh, Nevevî, İbn Hacer ve İbn Cemâa (ö. 733/1333)'dan nakletmektedir.

Süyûtî'nin *et-Takrîb* üzerindeki tasarruflarından biri de verilen örneklerin kaynaklarını zikretmesidir. Onun bu yaklaşımı, kendisine yöneltilen intihal suçlamalarına kısmen de olsa bir cevap niteliğindedir. Meselâ hadislerin kitâbeti ve zabtı ile ilgili bölümde yer alan bir hadisin sika râvilerden oluşan başka bir tarîkinin Taberânî (ö. 360/971)'nin *el-Mu'cemü'l-evsat* isimli eserinde yer aldığına işaret etmesi bunun örneklerindedir.⁶² Süyûtî, kendisinden önce kimsenin zikretmediği örneklerle de zaman zaman yer vermektedir. Bunun bir örneği maktûb ve mevkuף hadis bölümlerinde yer almaktadır. Konu hakkında diğer eserlerdeki örnekleri sıraladıktan sonra onlarda yer almayan yeni misaller ekleyerek örnekleri zenginleştirmesi mevzuya olan vukûfiyetinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.⁶³

9. Şahısların İsimleri Üzerinde Birtakım Tasarruflarda Bulunması

Nevevî, *et-Takrîb*'te bazı isimlerin okunuşu hususunda açıklama yapma ihtiyacı hissetmemiştir. Süyûtî ise bu ihtiyacın hâsıl olduğu yerlerde açıklamalar yapmaktadır.⁶⁴ Meselâ; Nevevî'nin zik-

⁶¹ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/348.

⁶² Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/508. Benzer bir örnek de sahabe bilgisi bölümünde mevcuttur. bk. Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 2/691.

⁶³ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/207, 344.

⁶⁴ İslam'ın ilk dönemlerinde Arap harflerinin noktalama işaretleri ve harekeleri mevcut değildi. Hicrî I. asrın yarısından sonra bu hususta çalışma yapılmıştır. Asırlardır kullanılan bu yöntemde noktalar sabit olmakla beraber hareketler ihtiyaç olmadıkça çoğunlukla zapt edilmemektedir. Arap dili ile hemhâl olan kimseler için bu durum problem teşkil etmemekte, ancak Arap diline hâkim olmayanlar okurken

rettiği Berdicî (ö. 301/914)⁶⁵, Hemmâm (ö. 132/750)⁶⁶, Behz (ö. 160/777)⁶⁷, Hanbeş⁶⁸ ve Dükeyn⁶⁹ isimlerinin okunuşunu harf harf tarif ederek açıklamıştır.

Süyûtî'nin bu konuda önemseydiği diğer bir husus ise Nevevî'nin zikrettiği isim, künye veya nisbe sahibi kimselerin tam ismini zikretmektir. İsimleri yahut künyeleri benzer olan şahısların birbirine karıştırılmaması için bu hassasiyete dikkat etmektedir. İsmi tam verilmeyen şahısların tam ismini her yerde açıklama ihtiyacı hissetmiştir. Meselâ, aynı cümle içerisinde geçen Mâlik, İbn Uyeyne ve Yahya el-Kettân isimlerine gerekli gördüğü eklemeleri yapmaktadır.⁷⁰ Benzer örnekler sahih hadis⁷¹, hadislerin sema ve tahammülünün keyfiyeti⁷², hadis rivayetinin niteliği⁷³, kendisinden tek bir kişinin rivayette bulunduğu kişiler⁷⁴, mü'telif ve muhtelif bölümünde⁷⁵ yer almaktadır. Müellifin bu hassasiyeti *Tedribür-râvî*'nin başından sonuna kadar devam ettirdiği görülmektedir. Hatta bazen Nevevî'nin zikrettiği isimlerle yetinmeyip, konu hakkında sıralanabilecek diğer isimleri de kendisi ilave etmektedir.⁷⁶

İsimlerde yaptığı gibi bazı ıstılahların okunuşunda da açıklama yaptığı görülmektedir. Bunun bir örneği müdebbec hadis bö-

bariz hatalar yapabilmektedir. Bu vakıayı göz önünde bulunduran müellifler yanlış okunması muhtemel kelimeleri çoğunlukla ya hareke ile zapt etmişler ya da başka bir cümlede kelimenin okunuşunu açıklamışlardır.

⁶⁵ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/276.

⁶⁶ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/554.

⁶⁷ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 2/733.

⁶⁸ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 2/739.

⁶⁹ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 2/741.

⁷⁰ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/430.

⁷¹ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/79.

⁷² Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/440, 445, 447, 481.

⁷³ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/553.

⁷⁴ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 2/741.

⁷⁵ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 2/804.

⁷⁶ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/263-264, 398.

lümünde yer almaktadır. Süyûtî müdebbec kelimesinin okunuşunu harf harf tarif ederek açıklama ihtiyacı hissetmektedir.⁷⁷

10. Nevevî'ye Yapılan İtirazlara Cevap Vermesi

Süyûtî'nin, Nevevî'ye yöneltilen eleştirilere ve yapılan itirazlara da önem verdiği görülmektedir. Bu itirazlara yer verdiği gibi verilen cevaplara da yer vermektedir. Hatta bazen söz konusu eleştirilere bizzat kendisinin cevap verdiği görülmektedir. Kendisinin cevaplamadığı yerlerde ise başkaları aracılığıyla itiraza cevap verme yöntemini kullanmaktadır.

Meselâ “herhangi bir hadisin müteahhir ulemâ tarafından tashîhinin imkânı” hususundaki görüşleri ve eleştirileri zikrettikten sonra ihtiyaten hadis tashîhinden geri durulması gerektiğini belirterek, yapılan eleştirilere cevap vermektedir.⁷⁸ Başka bir örnek de sahih hadis bölümünde yer almaktadır. Süyûtî, burada İbnü's-Salâh'a yapılan itiraza cevap olarak İbn Hacer'in sözünü aktarmaktadır. Nitekim İbn Hacer, İbnü's-Salâh'a itiraz edenlerin delilsiz bir şekilde itiraz ettiklerini ifade etmiştir. Süyûtî, İbn Hacer'in bu konuda cevap niteliğindeki ifadelerini aktardıktan sonra kendi eleştirisini de yapmaktadır.⁷⁹ Benzer örnekler sahih⁸⁰, zayıf⁸¹ ve mu'dal hadis bölümünde⁸² de yer almaktadır.

Süyûtî, yalnızca eleştirileri zikretmekle yetinmeyip yer yer cevaplarını da vermekte, hatta bazen kendisi de Nevevî'yi eleştirmektedir. Meselâ sahih hadis kitapları arasında İbn Mâce (ö. 273/887)'nin *Sünen*'ine yer vermeyen Nevevî'ye itiraz etmesi bunun örneklerindedir. Zira Nevevî'den önce ve sonra İbn Mâce'nin *Sü-*

⁷⁷ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 2/717.

⁷⁸ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/161. Benzer bir örnek de müfredât bölümünde yer almaktadır. bk. Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 2/752.

⁷⁹ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/159.

⁸⁰ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/65.

⁸¹ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/195.

⁸² Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/252.

nen'inin sahih hadis kitapları arasında yer aldığı bilinen bir durumdur.⁸³ Benzer bir örnek münker hadis bölümünde yer almaktadır.⁸⁴

11. Daha Önce Hiç Zikredilmemiş Meselelere Değinmesi

Süyûtî, *et-Takrîb*'in şerhi sadedinde bazı meselelerin ilk defa kendisi tarafından dile getirildiğini ve konu hakkında herhangi bir müellifin çalışmasının olmadığını ifade etmektedir. Süyûtî'nin bu tasarrufu *Tedribü'r-râvî*'nin salt şerh ve izah maksatlı bir çalışma olmadığı intibahı vermektedir. Bunun bir örneği sahih hadis bölümünde yer almaktadır. Müellif *Sahihayn*'dan sonra en güvenilir hadisleri tedvin edenler hakkında bilgi verirken “*Sahihayn*'dan sonra en güvenilir hadisler İbn Huzeyme (ö. 311/924)'nin, sonra İbn Hibbân (ö. 354/965)'in sonra da Hâkim'in naklettiği hadislerdir” diyerek bir eklemeye bulunmakta ve bu mesele hakkında daha önce kimsenin görüş beyan etmediğini ifade etmektedir.⁸⁵

Süyûtî, daha önce herhangi bir kimsenin fikir beyan edip etmediğini bilmediği bazı meselelere dair açıklamalar da yapmaktadır. Bunu yaparken daha önce herhangi bir kimsenin bu konuda bir açıklama yapıp yapmadığından haberdar olmadığını da ima etmektedir. Bu konudaki örneklerden biri hadis tahammül ve eda lafızları bölümündedir. Süyûtî, henüz çok genç yaşta bazı lafızlar üzerinde fikir yürüttüğünü ve hocalarından birine arz ettiğini ifade etmektedir. Aklına gelen bu fikrin, aslında yaklaşık on yıl sonra İbn Hacer tarafından da zikredildiğini fark ettiğini söylemektedir.⁸⁶

12. Dilsel Tahlillere Yer Vermesi

Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* mukaddimesinde mûsned, metin, hadis, haber, merfû', hafız ve muhaddis gibi bazı hadis ıstılahlarının sözlük manalarına yer verdiği gibi bazı bölümlerde de dilsel tahliller

⁸³ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/108.

⁸⁴ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/280.

⁸⁵ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/133. Bu konudaki bir başka örnek için bk. Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/145.

⁸⁶ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/553.

yapmaktadır. İstılahların sözlük manalarının izahında Arap şiiri ile istişhat başta olmak üzere bazı nakillerde de bulunmaktadır.

Bunun tipik örneklerinden biri mu'dal hadis bölümünde yer almaktadır. Müellif burada önce ehl-i hadîs tarafından zikredilen mu'dal kavramının sözlük manasını zikretmekte, ardından da mu'dal kavramının dilsel tahlilini yaparak vezninin yanı sıra, müte-addî ve lâzım hallerini de açıklamaktadır. Bununla iktifa etmeyip Arapça'da nasıl kullanıldığını göstermek üzere başka örnekler de aktarmaktadır.⁸⁷ Benzer örnekler tâbiün bilgisi ve muallel hadis bölümünde⁸⁸ ve muhadram kavramını açıklarken⁸⁹ yer almaktadır.

13. Konu Başlıklarındaki Tasarrufları

İbnü's-Salâh'ın *Mukaddime*'si ile muhtasarı niteliğindeki Nevevî'nin *et-Takrîb* isimli eserlerinin konu başlıklarında mutabakat müşahede edilmektedir. *et-Takrîb*'in de şerhi niteliğindeki Süyûtî'nin *Tedribü'r-râvî* isimli eserinde de benzer tertibin takip edildiği görülmektedir. Ancak Süyûtî, bazı bölümleri *Mukaddime* ve *et-Takrîb*'ten farklı bir şekilde isimlendirmektedir.

Bunun bir örneği 46. konu başlığında yer almaktadır. Nevevî'nin *et-Takrîb*'te “vefat tarihleri birbirine uzak olan iki râvinin kendisinden rivayet etmede müşterek olduğu kimseler”⁹⁰ şeklinde izah ederek isimlendirdiği bu bölümü Süyûtî “sâbık ve lâhik”⁹¹ şeklinde terim haline getirerek zikretmektedir.⁹² Bir diğer örnek ise 47. konu başlığında yer almaktadır. *et-Takrîb*'te “kendisinden yalnızca bir kişinin rivayette bulunduğu kimseler” şeklinde isimlendirilen bu bölümü Süyûtî ise “vuhdân”⁹³ terimiyle ifade etmektedir. Aslında her iki müellif de aynı şeyi ifade etmekte ancak Süyûtî, konu başlıklarını terim haline getirerek hem kısaltmış olmakta hem de daha

⁸⁷ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/240.

⁸⁸ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 1/294.

⁸⁹ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 2/705.

⁹⁰ Nevevî, *et-Takrîb*, 99.

⁹¹ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 2/737.

⁹² Nevevî, *et-Takrîb*, 99.

⁹³ Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, 2/739.

ilmî bir hüviyet kazandırmış olmaktadır. Ayrıca “sâbık”, “lâhık” ve “vuhdân” terimlerinin Nevevî tarafından kullanılmamış olması, muhtemelen kendi döneminde henüz özel birer hadis ıstılahı manasına kavuşmadığındandır.

Bu farklılıklar yalnızca *Tedribü'r-râvî* ile *et-Takrîb* arasında olmayıp, İbnü's-Salâh'ın *Mukaddime*'si ile Nevevî'nin *et-Takrîb*'inde konu başlıkları arasında da mevcuttur. Bunun bir örneği 55. konu başlığında yer almaktadır. İbnü's-Salâh “mü'telif ve muhtelif” ve “müttefik ve müfterik” bölümlerine işaret ederek bu bölümü “bundan önceki iki konunun birleşiminden meydana gelen tür”⁹⁴ şeklinde isimlendirirken, Nevevî aynı şeyi ifade eden “müteşâbih” terimini kullanmaktadır.⁹⁵

Sonuç

Temel İslâm bilimleri içerisinde en zengin literatüre sahip alanlardan birisi hadis ilmidir. Bu ilmin doğuşu ve gelişimi diğer ilim dallarıyla paralellik arz eder. Hadis ilmine dair bir kısım ıstılahların kullanımına birinci asırda rastlamak mümkündür. İkinci ve üçüncü asırlarda telif edilen klasik hadis kaynaklarında da bu ıstılahlar ile ilgili bazı değerlendirmelerin yapıldığı müşahade edilmektedir. Daha sonraki dönemlerde ise bu alan, yazılan hadis usûlü eserleriyle müstakil bir disiplin hüviyeti kazanmıştır.

Hadis usûlü eserleri genel kabule göre mütekaddimûn dönemi eserleri ve müteahhirûn dönemi eserleri şeklinde ikili bir tasnife tabi tutulur. Mütekaddimûn döneminin son halkası olan İbn Salâh'ın *Mukaddime*'si, hadis usûlü açısından adeta bir başyapıt kabul edilir. Zira bu eser üzerine onlarca ihtisar, şerh, haşiye, ta'lik ve elfiye yazılmıştır. Bunlardan birisi de İmam Nevevî'nin *et-Takrîb* isimli ihtisar çalışmasıdır. Nevevî'nin bu ihtisarı kendisinden yaklaşık iki asır sonra İmam Süyûtî tarafından *Tedribü'r-râvî* isimli çalışmayla şerhe tabi tutulmuştur. İmam Süyûtî bu çalışmasında *et-Takrîb* üzerinde birtakım tasarruflarda bulunmuştur. Süyûtî'nin bu

⁹⁴ İbnü's-Salâh, *Mukaddime*, 365.

⁹⁵ Nevevî, *et-Takrîb*, 112.

çalışmayla Nevevî'nin *et-Takrîb*'i üzerindeki tasarrufları ve esere yaptığı katkılar şöyle özetlenebilir:

-Nevevî hadis ilimlerinin sayısını 65 olarak verirken, Süyûtî bu sayıyı 93'e çıkarmaktadır.

-Nevevî'nin yer yer muğlak bıraktığı ifadeleri açıklamakta, tanımını yapmadığı ıstılahların da tanımını yaparak eksikliklerini gidermektedir.

-Süyûtî, Nevevî'nin bazı görüşlerinin eksik veya hatalı olduğunu belirterek bunları tashih etmektedir.

-Nevevî'nin eksik bıraktığı literatüre dair bilgilere önem vermekte, her ıstılah için o konuda telif edilmiş eserlere atıfta bulunmaya gayret göstermektedir.

-Hadis ıstılahlarını türlere ayırırken Nevevî'den farklı bir yöntem tercih ettiği görülmektedir.

-Zaman zaman Mukaddime ile muhtasarı *et-Takrîb* arasında usûlî kıyaslamalara yer vermektedir.

-Hadis usûlü alimlerinin muhalefet ettiği meselelerde kendi tercih ve kanaatini öne çıkarmaktadır.

-Nevevî *et-Takrîb*'te zikrettiği şahısların tam ismini vermezken, Süyûtî bu şahısların tam ismini zikretmekte ve yanlış okunması muhtemel bazı isim ve ıstılahların okunuşunu açıklamaktadır.

-Müellif, *et-Takrîb*'de zikredilmemiş bazı meselelere yer vererek *Tedribü'r-râvî*'nin özgün bir şerh olduğunu göstermektedir.

-Yer yer dilsel tahliller yapmakta, ıstılahların okunuş ve yazılışlarına işaret etmektedir.

-*et-Takrîb*'deki bazı bölüm başlıkları üzerinde tasarruflarda bulunarak birtakım değişiklikler yapmaktadır.

Tüm bunları yaparken Süyûtî'nin standart bir usûl takip etmediği söylenebilir. Zira uyguladığı şerh metodunun salt açıklama yahut yalnızca rivayet nakletme şeklinde olmadığı görülmektedir. Bu zaviyeden bakıldığında *Tedribü'r-râvî*'nin teknik açıdan zengin bir şerh usûlüne sahip olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla da hadis usûlü ilmine büyük katkılar yaparak alanında muteber bir kaynak olma özelliğini kazanmıştır.

Kaynakça

- Aba, Veli. "Hadis Usûlünde Öncü Bir İsim: Hatîb el-Bağdâdî". *Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Haziran 2015), 37-59.
- _____. *Hatîb el-Bağdâdî'nin Hadis Usûlü Anlayışı*. Konya: Palet Yayınları, 2013.
- _____. "Mütekaddimûn Dönemi Hadis Usûlü Eserlerinin Mukâyesesi". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (2013), 233-249.
- Almajd, Mhd Saeed. *Hadis Usûlünde İbnü's-Salâh ve İbn Hacer Mukayesesi*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 2021.
- Aslan, Muhammed. "Mütekaddimîn ve Müteahhirin Hadis Âlimlerine Göre Münker Hadis". *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)* 62 (2017), 263-274.
- Bilgin, Recep. *Son Dönem Hadis Çalışmaları ve Talat Koçyiğit'in Hadisçiliği*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2020.
- Çakan, İsmail Lütfi. *Hadis Edebiyatı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 27. Basım, 2017.
- Dinçoğlu, Mehmet. *Ebû Dâvûd'un Sünen Adlı Eseri Kaynakları ve Tasnif Metodu*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008.
- Evgin, Abdulkadir. "Muttasıl Rivayetler ve Bazı İlk Dönem Muhaddislere Göre Bağlayıcılık Değeri", *Hadis Tetkikleri Dergisi* 2/11 (2013), 7-24.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l Fazl Ahmed b. Ali b. Ahmed. *Nüzhetü'n-nazar fî tavzîhi Nühbeti'l-fiker*. thk. Abdullah er-Rahîlî. Riyad: Matbaatu sefir, 1422/2001.
- İbnü's-Salâh, Ebû 'Amr Takıyyüddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdirrahmân b. Mûsâ eş-Şehrezûrî. *'Ulümü'l-hadîs (Mukaddime)*. thk. Nureddin Itr. Beyrut: Darü'l-fikri'l-muâsır, 1406/1986.

- İstemi, Fuat. *er-Risâle ve er-Risâle'de Geçen Hadis İstilahları*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Kanarya, Bayram. *İmam Şâfî'nin "İhtilâfû'l-hadîs" İsimli Eserinin Hadis İlmindeki Yeri*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Kurt, Abdurrahman. *Sahih-i Müslim Mukaddimesinin Hadis İlmi Açısından Değerlendirilmesi*. Kahramanmaraş Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Matarî, Muhammed Ahmed Muhammed Mürşid. "Mevâridi'l-İmâm es-Süyûtî fi kitâbihi Tedrîbü'r-râvî şerhu Takrîbi'n-Nevevî". *Mecelletü'l-bâhis fi'l-ulûmi'l-insâniyye ve'l-ictimâiyye* 9/1 (2018), 124-138.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *et-Takrîb ve't-teysîr li ma'rifeti süneni'l-beşîrin-nezîr fi usûli'l-hadîs*. thk. Muhammed Osmân el-Haşat. Beyrut: Darü'l-kütübî'l-Arabî, 1405/1984.
- Râmhürmüzî, Ebû Muhammed İbn Hallâd el-Hasen b. Abdirrahmân b. Hallâd el-Fârisî. *el-Muhaddisü'l-fâsil beyne'r-râvî ve'l-vâî*. thk. Muhammed Accâc el-Hatîb. Beyrut: Darü'l-fikr, 3. Basım, 1404/1984.
- Süyûtî, Celâlüddîn. *Tedrîbü'r-râvî fi Şerhi Takrîbi'n-Nevevî*. Thk. Ebû Kuteybe Muhammed el-Fâryâbî. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-kevser, 2. Basım, 1415/1994.
- Şeker, Necmeddin. "Bir İstilah Denemesi: Evsâtu Vurûdi'l-Hadîs". *Hadis Tetkikleri Dergisi* 22/1 (2019), 23-40.
- Uğur, Mücteba. *Hadis İlimleri Edebiyatı*. Ankara: TDV Yayınları, 1996.
- Yılmaz, Selim. *Sünen-i Tirmizî'de Hadis İstilahları ve Tirmizî'nin Hadisleri Değerlendirme Usûlü*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Commentary in Ḥadīth Methodology: the Example of Suyūṭī Summary

Ibn Ṣalāḥ's Muqaddima is considered a turning point in ḥadīth methodology literature. Due to its importance in the field, nearly twenty books have been written on the Muqaddima in the type of commentary, annotation (sharḥ), Alfiyya, ta'liq and abbreviation, and about a hundred studies have been done on them. One of the most important of these is Nawawī's *al-Taqrīb*, which summarizes Ibn al-Ṣalāḥ's Muqaddima. Two centuries later, Suyūṭī commented on *et-Takrīb*, which is the summary of the Muqaddima. *Tedribū'r-rāwī*, one of the works of the Mutakhhirūn period, has been an important reference source in the field of hadith methodology both in her own period and in the periods after her. *Tadrību al-rāwī* is one of the most complete works of method that gathers the previous and current scientific accumulation of his own period. When we evaluate it in terms of form and content, we see that *Nawawī* preferred the order in *al-Taqrīb*. However, it would not be wrong to say that she created an original work by making many savings on the work. In this study, Suyūṭī's savings on Nawawī's *al-Taqrīb* and his contributions to the work can be summarized as follows:

- While Nawawī gives the number of hadith sciences as 65, Suyūṭī increases this number to 93.
- It explains the expressions that Nawawī leaves ambiguous from time to time, and makes up for the deficiencies by defining the terms that she did not define.
- Suyūṭī corrects some of Nawawī's views by stating that they are incomplete or wrong.
- It gives importance to the information about the literature that Nawawī left incomplete, and for each term he tries to refer to the copyrighted works on that subject.
- It is seen that he preferred a different method than Nawawī when separating hadith terms into types.
- From time to time, it includes procedural comparisons between the Muqaddima and the concise *al-Taqrīb*.

- He highlights his own preferences and opinions on controversial procedural issues.
- While Nawawî does not give the full names of the people in the *al-Taqrîb*, Süyûtî mentions the full names of these people and explains the pronunciation of some names and terms that are likely to be misunderstood.
- The author shows that *Tadrîb* is an original commentary by including some issues that were not mentioned in *al-Taqrîb*.
- From time to time he makes linguistic analyzes and he points with the pronunciation and spelling of terms.
- He makes some changes by making savings on some section titles in *al-Taqrîb*.

It can be said that Süyûtî did not follow a standard procedure while doing all these. Because, it is seen that the method of annotation that he applied is not only in the form of explanation or only narration. From this point of view, it is possible to say that *Tadrîb* has a rich technical commentary method. Therefore, by making great contributions to the science of hadith methodology, it gained the feature of being a reliable source in its field.

Keywords: Ḥadîth, uşûl, commentary, Nawawî, *al-Taqrîb*, Süyûtî, *Tadrîb*.